Дробот І.О.
завідувач кафедри управління
проектами ЛРІДУ НАДУ при
Президентові України,
д.держ.упр., доцент

Проців О.Р.
аспірант кафедри управління
проектами ЛРІДУ НАДУ при
Президентові України

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ МИСЛИВСТВА ГАЛИЧИНИ КІНЦЯ XIX – ПОЧАТКУ XX ст.: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Розглядаються політико-правові засади формування державного регулювання мисливства Галичини кінця XIX – початку XX ст. Розкриваються мотиваційні чинники організації раціонального мисливського господарства, реалізації права власності на мисливські тварини, оренди права на полювання. Висвітлюються політичні процеси у формуванні мисливського законодавства Галичини.
Ключові слова: мисливство, дикі тварини, право на полювання, оренда на право полювання, Галичина.

Formation of the state regulation of hunting in Galicia from the end of 19th till beginning of 20th centuries : political and legal aspect

It is considered political and legal principles of the formation the state regulation of hunting in Galicia from the end of 19th till beginning of 20th centuries. It is provided the motivation factors of organization the rational hunting economy, realization of the right to ownership to hunting animals, rent of right to hunting. It is considered the political processes in formation of the hunting legislation in Galicia.
Key words : hunting, wild animals, right to hunting, rent to the right to hunting, Galicia.

В суспільних відносинах мисливство зазвичай розглядалось як форма проведення дозвілля певного прошарку населення і як галузь національної економіки. Втім, незалежно від суб’єктивного бачення, його функціонування завжди обумовлювалось певними нормами та правилами. Актуальність зазначеної тематики полягає в тому, що в умовах сучасної України мисливство

як галузь економіки залишається нерентабельним, а як форма проведення дозвілля, у своєму розвитку, потребує сучасного, цивілізаційного підходу.

З огляду на це, вивчення і узагальнення аналогічного досвіду Галичини кінця XIX – початку XX ст., де мисливство було доходною галуззю економіки, його трансформування і адаптування до умов сучасного державотворення України могло б розв’язати не тільки проблему упорядкування мисливства як форми проведення дозвілля, а й функціонування його як продуктивної галузі.

Проблему правового забезпечення мисливства досліджувала низка вітчизняних і зарубіжних науковців, політиків, практиків, громадських діячів. Зокрема питання правового регулювання ведення мисливського господарства досліджували О. Буджиган, П. Хоєцький, П. Тихий, А. Улитин, Ф. Розинський та ін.

Дана проблематика широко висвітлювалась в періодичній пресі Австро-Угорської імперії, а саме: в журналі “Lowiec” (“Мисливець”) – друкованому органі Галицького мисливського товариства (1878 р.), у стенографічних збірниках Галицького сейму, у нормативних актах, що регулювали відносини з організації, функціонування та розвитку мисливства.

Метою дослідження є аналіз процесу формування державного регулювання мисливства Галичини кінця XIX – початку XX ст. та його політико-правовий аспект. Для досягнення поставленої мети означені такі завдання: розглянути мотиваційні чинники регулювання суспільних відносин з організації, функціонування та розвитку мисливства; проаналізувати роль громадських та владних інститутів у регулюванні відносин власності на право полювання, розподілу та споживання добутої дичини, надання в користування мисливських угідь.

З виникненням у виробничих відносинах права приватної власності на засоби виробництва у відносинах з організації, функціонування та розвитку мисливства набуває вагомості правове регулювання права власності на дичину. Існують два основних юридичних підходи у тлумаченні права власності. Вони відображають засади формування найбільш відомих римської та німецької

правових шкіл. Згідно до римського права заволодіння річчю, яка не має власника, являється способом набуття права власності [1]. Згідно ж з положеннями німецької правової науки право власності на дикі тварини має власник землі, на території якої вони знаходяться [2].

У Галичині в основу мисливського закону (1898 р.) покладалась німецька юридична парадигма. Вона прив'язувала право на полювання до власності на землю. Разом з тим до власника земельної ділянки висувались певні обмеження. Зокрема, для проведення полювання і самостійного розпоряджання правом на дичину він повинен був володіти земельною ділянкою розміром не менше ніж у 115 гектарів [3].

Встановлення мінімальної площі земельної ділянки зумовлене специфікою ведення мисливського господарства. Вона полягає в тому, що перш ніж організовувати полювання на диких тварин їх спочатку потрібно розводити. За цього важливо пам'ятати, що дикі тварини на відміну від свійських мають особливість дуже швидко переміщатись на значні відстані. Тому для розведення мисливських тварин необхідні великі площі. Саме з цієї причини та з міркувань ефективного ведення мисливства і була встановлена мінімальна площа мисливського ревіру.

Встановлення цієї норми лобіювали переважно вищі верстви суспільства, які прагнули через такі обмеження позбавити дрібних селян права на організацію мисливства. Селяни ж навпаки були зацікавлені у володінні правом користування мисливськими тваринами на своїй приватній землі незалежно від її розміру. Крім цього селяни були зацікавлені і лобіювали вигідніші для себе умови при здачі в оренду права на полювання.

У цьому протистоянні інтересів й формувалось державне регулювання мисливства у Галичині. Депутати Галицького сейму при формуванні мисливського законодавства розділились на дві групи – прихильників мисливців і прихильників власників невеликих земельних угідь – селян. Слід зазначити, що проблемі регулювання суспільних відносин з організації та функціонування мисливства приділялась значна суспільна увага. З огляду на це,

політичні сили Галичини не могли цим не скористатись. На засіданнях сейму бурхливо обговорювались чинні норми законодавства і наслідки їх застосування. Зокрема, на засіданні Галицького Сейму 19 жовтня 1903 р. захисник селянства депутат Антін Могильницький зазначав, що чинний мисливський закон (1897 р.) мав багато вад у частині його виконання щодо врегулювання питань, пов'язаних з орендою права на полювання, а саме "… старости надають в оренду мисливські угіддя не тим, хто більше платить на аукціоні, а хто має більші зв'язки зі старостою, тобто через корупційні прояви вони позбавляли громади в повній мірі отримувати кошти від здачі в оренду права на полювання" [4].

Аналогічну позицію займав Євген Олесницький – доктор права, посол (депутат) від сільських гмін Стрийського повіту, який при обговоренні проекту мисливського закону зазначав, що проведення аукціону на право оренди права на полювання державною виконавчою владою є несправедливою для селян. Лобіюючи інтереси селян, він намагався внести зміни до мисливського закону, які б надавали керівництву гмін повноваження на проведення мисливського аукціону.

Аргументуючи свої наміри, депутат Олесницький вказував на те, що "… є несправедливим, коли мисливський закон не дає громаді права встановлення суми орендної плати, а це право надається старосту тобто державній владі". Він зазначав, що "… потрібно виходити з того, що громада здає в оренду право на полювання і це є її інтерес, а на практиці виходить, що органи державної влади в особі старост не захищають інтереси громади, і така практика є дуже поширеною". Він також стверджував, що у староства є всі способи для маніпулювання при наданні в оренду мисливських угідь. Один із них це – обмеження доступу до аукціону багатьох претендентів, що призводить до зменшення вартості орендної плати. Для підтвердження сказаного наводився приклад Чехії, де мисливським законодавством право проведення аукціону надавалося громаді [5].

Діаметрально протилежну позицію займав депутат, граф Стадніцкий – голова Галицького мисливського товариства (1902-1915 рр.), який стверджував, що "… найліпшим доводом на користь державної влади, яка організовує мисливські аукціони є те, що селянам платять великі орендні плати за оренду права на полювання. Селянам немає на що жалітись, а те що питання про мисливський закон піднімається на всіх вічах та зборах є дуже перебільшено. Що ж, до мисливського закону то він виконується справедливо" [6].

Велике значення для ведення мисливства мало питання врегулювання права власності на дичину та права на організацію мисливського господарства. Воно теж отримало широкий резонанс у політичних колах Галичини. Віктор Сколишевський – депутат Галицького сейму від сільських гмін повіту Велічка, член "Народно-християнської" депутатської групи, обґрунтовуючи свої пропозиції щодо змін мисливського законодавства, відзначав що "… справжнім господарем плодів землі, як живих так і мертвих, які родить поле, є його власник тому справедливо буде, коли власник землі буде вирішувати, що йому вирощувати. Але винищення дичини становить велику шкоду для власника землі, тому у всіх державах монархії прийнято норму згідно до якої полювання вважається раціональним, якщо проводиться на землях площею 200 моргів, тобто 115 га. І від цього походять всі інші норми мисливського закону…" Водночас, зазначив депутат "…в жодній з країн монархії немає такого, щоб гміна, або взагалі громада, яка є власником землі не мала можливості вирішувати кому надати право на полювання на ній ... зокрема чеський мисливський закон у статтях 4 та 6 визначає, що гміна або власники земельних ділянок, площа яких становить 115 га, можуть утворити мисливську спілку. Наш мисливський закон це дозволяє. Тому, лише гміна повинна визначати, кому надавати право на полювання через проведення аукціону…" [7].

Регулювання процесу функціонування мисливського господарства попри відстоювання інтересів його учасників у суспільній уяві все ж набувало розуміння раціональності. Ті політичні сили, що відстоювали інтереси селянства розуміли, що для цього потрібно врегулювати розміри земельних

угідь, а отже шукати компроміс між власниками земельних ділянок та орендарями мисливських ревірів. Серед депутатів, які відстоювали інтереси дрібних земельних власників було розуміння того, що хоча право приватної власності є святим і його у жодному випадку не можна обмежувати, у суспільних відносинах все ж потрібно враховувати й економічну складову, "…задля реалізації якої система необмеженого права приватної власності не може і не сміє переступити певної межі у ігноруванні суспільного добра…" [8].

З цього приводу депутат Євген Олесницький, який у Галицькому сеймі відстоював інтереси селян зазначав, що селяни у своїх петиціях декларують негативне ставлення до мисливського закону, тобто хочуть мати виключне право на полювання на своїй земельній ділянці та самостійно розпоряджатись добутою дичиною [9].З огляду на це було запропоновано надати власникам землі право утворювати власне мисливське господарство на ділянці яка, б складала лише 60 га. На користь цієї пропозиції наводились приклади Лотарингії, де площа мисливського господарства становить 25 га та Вітенбергу, де ця норма становить лише 16 га [10].

Противники встановлення мінімальної норми для отримання права на організацію мисливського господарства, зокрема, депутат Віктор Сколишевський переконував, що якщо будувати мисливське законодавство за принципом "чия земля – того й дичина" – право полювання належатиме практично кожному. Тоді значно зросте кількість судових та кримінальних процесів бо практично всім селянам дозволятиметься ходити зі зброєю, а визначити на місцевості, особливо зимою, межі земельної ділянки сусіднього власника буде практично неможливо [11].

Таким чином протистояння інтересів власників земельних угідь і мисливців спричинило боротьбу політичних сил і зумовило (1909 р.) зміни до мисливського законодавства. Так, на відміну від попереднього мисливського закону (1897 р.) селянам надавалась можливість організовувати мисливські спілки і самостійно вирішувати, в який спосіб користуватись правом на полювання – здавати в оренду чи наймати на роботу професійного мисливця,

який би проводив відстріл, а виручені кошти від реалізованої дичини направляти до мисливської спілки. У мисливській спілці виручені від реалізації дичини та від здачі в оренду права на полювання кошти ділились між її учасниками пропорційно в залежності від земельної долі у спілці.

Цими змінами одночасно запроваджувались й демократичні принципи управління мисливською спілкою згідно до яких кожен член спілки мав право голосу при вирішенні питань з організації роботи спілки.

З прийняттям (1909 р.) нового мисливського закону у питаннях регулювання відносин між мисливцями і власниками земельних угідь відбулася, певною мірою, децентралізація державного управління. Зокрема, проведення аукціону з надання права на полювання надавалось керівництву мисливської спілки, а не органам державної повітової влади. Водночас, на державну повітову владу покладався обов'язок реєстрації договорів оренди і надавались повноваження з їх відміни.

Особливо ліберальним був новий мисливський закон до дрібних землевласників – селян. Їм дозволялось здавати в оренду право на полювання навіть без проведення аукціону.

Збільшились терміни здачі в оренду права на полювання для мисливських спілок. Тепер цей термін збільшився до 6 років. Зате продовжити його стало можливим лише з дозволу повітової державної влади.

Загалом, з прийняттям нового мисливського закону у Галичині були вирівняні можливості впливу на процес організації мисливства між його учасниками: дрібними землевласниками – селянами та орендарями права на полювання – мисливцями, що стало порукою раціонального розвитку цієї галузі економіки [12].

Новий мисливський закон набув чинності 10 січня 1910 р. Він доволі розлого обговорювався у засобах масової інформації та у науково-популярних виданнях. Зокрема у журналі "Ловець" Галицького мисливського товариства Владислав Соловій – один з керівників Галицького мисливського товариства, висловлював надію на те, що новий мисливський закон, який ухвалений без

громадянських заворушень, зможе примирити різні суспільні верстви. До позитивів він відносив утворення мисливських спілок, а також те, що природа мисливського закону мусить збалансувати економічну вартість мисливства і пошанування чужих прав на дичину [13].

Журнал «Наука і життя» – друкований орган науково-літературної спілки – теж схвально відгукувався про новий закон. В журналі відзначалось, що закон був копією мисливських законів Чехії та Моравії, де аналогічні норми діяли вже кілька десятків років. З огляду на це, він має бути прийнятним і для Галичини. До позитивних моментів, знову ж таки, відносились положення, згідно з якими до організації та функціонування мисливства долучались мисливські спілки яким надавались повноваження самостійно здавати в оренду право на полювання. Схвально сприйнялась й значно спрощена процедура з проведення аукціону на придбання права на полювання.

Робились різні публічні припущення щодо наслідків від дії ліберальних положень цього закону. Висловлювались побоювання щодо неадекватної поведінки дрібних землевласників, які з метою організації полювання власними силами захочуть створювати мисливські спілки, або здійснюватимуть відстріл дичини через уповноваженого мисливця, що містить загрозу відсторонення від полювання мисливців-орендарів взамін на більш вигіднішу для селян ціну за оренду права на полювання.

Були й оптимістичні публікації, в яких запевнялось, що новий мисливський закон не спричинить зменшення популяції мисливських тварин, оскільки й серед сільських мисливців є люди, які дбатимуть про стан мисливських тварин [14].

Аналізуючи дію мисливського закону (1909 р.) слід зазначити, що деякі його положення негативно відобразилися на результатах ведення мисливства. Зокрема, положення щодо встановлення нижньої межі мінімальної площі земельних угідь до 115 га не дало очікуваних результатів оскільки, на думку експертів, для раціонального ведення мисливства площа мисливських угідь повинна становити не менше 3 тис. га. Це пояснюється тим, що стація

перебування мисливських тварин у десятки разів є більшою ніж свійських. Зокрема заєць, кабан, а тим паче олень мають стацію перебування від 1 до 3 тис. га. Йдеться про те, що мисливська тварина може за одну добу бути у власності багатьох власників (перебуваючи на їхній території) і стати здибиччю не у тому мисливському господарстві де її підгодовують і охороняють від браконьєрів, а у господарстві, де її добудуть (відстріляють).

Порівнюючи зазначений період організації мисливства Галичини з сучасним станом в Україні слід вказати на його значні відмінності. Зокрема, у сучасному мисливському законодавстві мінімальна площа мисливського ревіру збільшена зі 115 до 3 тис. га що, на нашу думку, дозволяє більш ефективно вести мисливське господарство. Водночас, оренда права на полювання на відміну від досвіду Галичини кінця XIX – початку XX ст. трансформувалась в сучасних умовах у складну обтяжливу процедуру, яка вимагає подвійного погодження з органами місцевого самоврядування і з місцевими органами виконавчої влади.

В питанні розпоряджання добутою під час полювання дичиною в умовах сучасного українського мисливства відбувається усуспільнення права власності на неї. Згідно до Закону України "Про мисливське господарство та полювання" (Ст. 3) право власності на мисливські тварини належить народу України, тоді як у Галичині кінця XIX – початку XX ст. воно належало власнику земельної ділянки, на якій ці тварини добувались.

Узагальнюючи наведене вище, можна зробити певні висновки та пропозиції.

Формування державного регулювання мисливства у Галичині здійснювалось політичними силами під впливом боротьби інтересів між дрібними землевласниками – селянами і заможною верствою населення – мисливцями. Під впливом демократичних рухів законодавчо вдалося реалізувати кілька прогресивних положень щодо можливості залучити до організації, функціонування і розвитку мисливства як галузі економіки громадськість (мисливські спілки) та органи місцевого самоврядування (гміни),

що спричинило поштовх до децентралізації державного управління і його демократизації в цілому.

Зокрема відбувся перерозподіл повноважень з організації аукціонів на надання в оренду права на полювання між місцевими органами виконавчої влади (повіти) та органами місцевого самоврядування (гміни). Згідно нового законодавства повноваження на організацію аукціонів на оренду права на полювання отримали гміни.

Значні преференції зі змінами у законодавстві надавались дрібним землевласникам. Вони отримали можливість без участі в аукціоні надавати в оренду право на полювання в межах своїх земельних угідь. Що в соціальному аспекті сприяло значному зростанню їхньої вагомості як землевласників, у правовому – давало можливість реалізуватись інституту приватної власності на землю, в економічному – отримати певний матеріальний зиск від самостійного розпоряджання добутою на своїх землях дичиною.

Водночас державне регулювання мисливства, здійснюване положеннями щодо встановлення мінімальних розмірів мисливських ревірів, не дало позитивного результату. У суспільному вимірі мисливство як галузь економіки не стало більш раціональним, а отже за відгуками експертів, засобів масової інформації, спеціальних та наукових видань ці законодавчі новації не сприяли зростанню його ефективності.

Подальше дослідження тематики організації та функціонування мисливства в Україні, на нашу думку, слід проводити у напрямах розвитку його фінансово-матеріальної основи та організаційних, інституційних, інформаційних ресурсів.

Список використаної літератури

1. Мейер Д.И. Русское гражданское право. – 3-е изд., исп. сообразно определениям новейшаго законодательства. – С.-Петербургъ : Из-ние Н.Тиблена, 1864. – С. 335-339.

2. Maciejowski W.M. Historya prawodawstw słowiańskich. 2-e wyd. T. IV. – Warszawa: Drukarnia K. Kowalewskiego, 1862. – S. 507-511.

3. Nowa ustawa łowiecka dla Galicyi i W. Ks. Krakowskiego. – Kraków: Wisła, 1898. – S. 3.

4. Posiedzenie 17-49 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1902/3 od 29. grudnia 1902 do 3 listopada 1903. – Lwów, 1903. – S. 2097.

5. Posiedzenie 24-39 // Stenograficzne sprawozdania z trzeciej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1907 od 16.wrzesnia do 12. paździrnika 1907. – Lwów, 1907. – S. 1920.

6. Posiedzenie 17-49 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1902/3 od 29. grudnia 1902 do 3 listopada 1903. – Lwów, 1903. – S. 2100.

7. Posiedzenie 17-49 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1902/3 od 29. grudnia 1902 do 3 listopada 1903. – Lwów, 1903. – S. 2100.

8. Posiedzenie 24-39 // Stenograficzne sprawozdania z trzeciej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1907 od 16.wrzesnia do 12. paździrnika 1907. – Lwów, 1907. – S. 1917.

9. Posiedzenie 24-39 // Stenograficzne sprawozdania z trzeciej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1907 od 16.wrzesnia do 12. paździrnika 1907. – Lwów, 1907. – S. 1916.

10.Posiedzenie 24-39 // Stenograficzne sprawozdania z trzeciej sesyi ósmego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem

Krakowskie z roku 1907 od 16.wrzesnia do 12. paździemika 1907. – Lwów, 1907. – S. 1920.

11.Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. – Lwów, 1908. – S. 1224.

12.Posiedzenie 1-36 // Stenograficzne sprawozdania z pierwszej sesyi dziewiątego peryodu Sejmu krajowego Królestwa Galicyi i Lodomeryi z Wielkiem Księstwem Krakowskie z roku 1908 od 15.wrzesnia do 5 listopada 1908. – Lwów, 1908. – S. 2055-2058.

13.Sołowij W. Nowa ustawa łowiecka // Łowiec. – 1908. – № 22. – S. 254-255.

14.Wiedza i życie. Serya IV. – Tom VII. – Lwów-Warszawa: Wydawnictwo związku naukowo-literackiego we Lwowie, 1910. – S. 43-51.

Дробот І.О., Проців О.Р. Формування державного регулювання мисливства Галичини кінця XIX – початку XX ст.: політико-правовий аспект// Ефективність державного управління: Збірник наукових праць Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України. Вип..27 / за заг. ред. чл.-кор НАН України В. С. Загорського., доц. А.В. Ліпенцева. – Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2011. – Вип. 13. – с.37-44